

אחרי מות | מאת : אורי דרומי רב חובל ישראל אירבך, מלווה ספינות מעפילים, מראשוני הספנות הקיבוצית

איך מתגבר ילד ירושלמי על הפחד מהים? ישראל אירבך, ישרוליק בפי כל, למד לעשות זאת בדרך הקשה, כשעבר בנעוריו לחיפה והתמודד עם משברי הים בשחייה בחוף בת גלים. חיידק הים הוביל אותו מדיג באגם החולה אל הפלמ"ח, שם היה מראשוני הפלוגה הימית (פלי"ם). ב-1944 הוא עלה על סיפונה של אוניית הקיטור הקטנה "עמל", שהפליגה בין נמלי הים התיכון בשירות הצי הבריטי. בעקבות הפלישה לאיטליה הגיעה לשם גם ה"עמל" ואירבך נתקל לראשונה בניצולי השואה. "קיבלתי הלם למראה שארית הפליטה, עם הזרועות המקועקעות במספרי המחנות", כתב בספרו המרתק "ים רוגש, גבה-גלי", "הסיפורים שבפיהם - איך אפשר להאמין?

עם שובו לפלי"ם התגייס למפעל ההעפלה ואת הפלגתו הראשונה עשה ביוני 1946 על סיפון ה"יאשיהו ווג'ווד", שהובילה 1,257 מעפילים ונתפסה והובאה לחיפה. באוגוסט 1946 הוא ליווה את "יגור", ספינה טורקית רעועה בת 300 טונות, אשר הפליגה מצרפת עם 754 מעפילים. כשנתפסה הספינה ונגררה לחיפה, ונצמדו אליה הספינות הבריטיות שנועדו לגרש את המעפילים לקפריסין, הגיעה סירת אספקה מהחוף עם כיכרות לחם ומכתב לאירבך שבו נאמר, כי בכיכרות טמון חומר נפץ. הוא ניסה לעבור לאוניית הגירוש כדי לפוצצה, אך נתפס ונשלח לקפריסין.

על סיפון ה"יגור" הבחין ברות, מילדי ה"קינדר-טרנספורט", שנשלחו מגרמניה לאנגליה אחרי ליל הבדולח. כפי שתיארה ד"ר דניאלה רן, בכתבה עליו בכתב העת "מטען", הוא ביקש ממנה להתלוות אליו לסיור לאורך הגדר, כדי לעקוב אחרי השומרים הבריטים, "והסיור עם רות נמשך עד יום מותו". היא גידלה את "הכנופיה", כדבריו, שמנתה את ילדיהם ליאורה, נועם ואסא, כשהוא יצא להפלגותיו הארוכות. על ה"יגור" היססו יהודים דתיים לאכול את המזון, מחשש שאינו כשר. שנים אחר כך, בהיותו רב החובל של אוניית הנוסעים "ארצה" של צים, הצליח אירבך להסדיר עם רב האונייה הפלגה בשבת: הוא השאיר את המדחפים פועלים באיטיות, וכך נדמתה האונייה העוגנת כנוסעת שאינה חייבת לעצור בשבת. בינואר 1947 הוא התלווה ל"חיים ארלוזורוב", שעשתה את מסע ההעפלה הארוך ביותר, כשהפליגה ממרסיי לשוודיה, העמיסה 664 מעפילים, משם שמה פעמיה לאיטליה ולקחה על סיפונה 684 נוספים. מרבית השיט הוקדש להכנת המעפילים להתנגשות הצפויה עם הבריטים, וזו לא בוששה לבוא, כשנתפסה האונייה ליד חיפה. יחד עם שני המלווים האחרים, ניסן לויתן ואברהם מעוז, הוא התחבא בבטן האונייה ועם השכח שחה אל חוף בת גלים, כפי שעשה בילדותו.

בתש"ח הוא היה מפקדה של "חנה סנש" הקטנה, שביצעה משימות קרביות, והתמנה כמפקד השייטת. את דעתו על פיקוד החיל ביטא בעוקצנות: "מי שרחוק יותר מהים - קיבל דרגה יותר בכירה". עם שחרורו היה ממקימי הספנות הקיבוצית ועל מעלליו בהפלגות במערב אפריקה יש לקרוא בספרו (לא מומלץ לקטינים). הוא הקים את המכון להכשרת קצינים, ניהל את אגף הספנות והנמלים במשרד התחבורה, בנה מכליות בנורווגיה ועבד כרב חובל בשדות הנפט בסיני. את ספרו הקדיש לחבריו שנפלו בדרך, "לפני שאצטרף אליהם, המחכים לי בדממה".